

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
Факультет суспільних наук
Кафедра політології і державного управління

КУРСОВА РОБОТА

з навчальної дисципліни «Загальна теорія політики»

на тему:

«АНАЛІЗ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПАРТІЙНОЇ СТРУКТУРИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ПРОТЯГОМ ЕЛЕКТОРАЛЬНОГО ЦИКЛУ 2019-2020 РР. »

Студента 2- го курсу денної форми
навчання
спеціальності «052-Політологія»

Радька Антона Ігоровича

Керівник: кандидат політичних
наук, доцент кафедри політології й
державного управління ДВНЗ
«УжНУ», Вегеш Ігор Миколайович

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

Ужгород – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКАРПАТТЯ.....	7
1.1 Загальна кількість населення Закарпатської області до 2022 року.....	7
1.2 Мовний та етнічний склади Закарпатської області.....	9
1.3 Загальна кількість виборців, які мали право голосу на час парламентських виборів 2019-2020 рр.....	12
1.4 Кількість виборців, що мають право голосу, станом на час місцевих виборів 2019-2020 рр.....	13
РОЗДІЛ ІІ. АНАЛІЗ ПАРТІЙНОЇ СТРУКТУРИ ЗАКАРПАТТЯ.....	21
2.1 Політичні актори електорального циклу 2019-2020 рр. на Закарпатті.....	22
2.2 Аналіз місцевих виборів 2019-2020 рр.	27
ВИСНОВКИ.....	37
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	39

ВСТУП

Актуальність роботи. Прогресивний політичний розвиток України вимагає чіткої обізнаності в системі регіонів держави, яка включає в себе, на думку автора, такі ключові елементи:

- Рациональне використання економічного потенціалу регіонів, зважаючи на їхню географічну специфікацію.
- Вибудова прозорого, взаємокорисного, функціонального вектору співпраці центру з регіонами.
- Формування й поділ регіонів за принципом історичної та соціально-економічної доцільності.
- Розбудова уніфікованої, динамічної, транзитивної, розгалуженої комунікації між регіонами.
- Забезпечення саморегуляції регіонів у питаннях культурно-підприємницької демографії.
- Підтримка уніфікованої демократичної функціональної політичної системи в регіонах.
- Забезпечення належного рівня повноважень у розрізі децентралізації для суб'єктів політичної системи регіонів для стабілізації адміністративно-владної структури держави.

З метою реалізації наведеного спектру завдань необхідно проводити ґрунтовні наукові дослідження з різноманітних специфікацій регіонів держави. Особливою специфікацією регіону є політична, що передбачає розгляд як національно-етнічних складників регіону, так і конверсійну взаємодію населення регіону з структурами влади – їхній взаємовплив. Наразі головною ланкою для інтеракції населення з державною та місцевою владою є політичні партії, що формують з громадян справжній демос юридично й фактично готовий і здатний до повноцінної політичної участі в житті суспільства.

Для України на порядку денному важливим є детальне вивчення Закарпаття як найбільш особливого, порівняно з іншими регіонами, району політичної системи держави за більшістю показниками. Через значний міграційний відтік різних кластерів громадян країни, спричинений повномасштабним вторгненням РФ, ця область стане ще більш мультикультурним регіоном з підсиленням демографічним потенціалом.

Тому для забезпечення політичної стабільності нового демосу Закарпаття нагальним буде дослідження поточної партійної системи регіону за останнім електоральним довоєнним циклом 2019-2020 рр. на основі класичної методології, аби отримати дискретну метрику політичної номенклатури Закарпатської області для її демократичної адаптації перед першим поствоєнними виборами, зважаючи на низку змін як виключення викритих у підтримці воєнного вторгнення проросійські партії, реструктуризація населення області через міграційний відтік місцевого населення закордон і прихід значної кількості внутрішньо переміщених осіб.

Мета роботи. Проаналізувати регіональну партійну структуру Закарпатської області на прикладі електорального циклу місцевих виборів 2019-2020 рр. у цьому політичному сегменті України.

Завдання роботи. Наукове дослідження полягатиме у виконанні наступних завдань:

- 1) Надати сутнісну демографічну характеристику Закарпатської області довоєнного часу для чіткого аналізу первинної електоральної бази регіональної партійної системи.
- 2) Описати політичних акторів регіональної партійної системи Закарпатської області протягом електорального циклу 2019-2020 рр., знайти спільне та відмінне між ними.
- 3) Проаналізувати участь описаних акторів у виборах місцевих 2019-2020 року. Надати чітку кваліфікацію партійній системі місцевого самоврядування Закарпаття.

4) Встановити чітку кваліфікацію за умови виконання всього вищеописаного регіональній партійній системі Закарпаття за останнім місцевим електоральним циклом в Україні.

Об'єкт наукової роботи. Об'єктом дослідження є регіональна партійна система Закарпаття.

Предмет наукової роботи. Предметом дослідження є політичні партії з їхньою електоральною базою, що діють у Закарпатській області та їхні результати на останньому місцевому електоральному циклі в Україні 2019-2020 років.

Методологія наукового дослідження. У науковому дослідженні буде використано класичну методологію дослідження партій – опис акторів, встановлення логічних зв'язків з істотними фактами й чинниками, що впливають на перебіг електорального циклу та буття партій, порівняння електоральних показників різних партій для їхньої кваліфікації разом із фактологією. Системний підхід в дослідженні забезпечить кваліфікацію партій на Закарпатті як регіональної взаєпов'язаної системи всередині українського політикуму. Також емпіричним підкріпленням системного підходу в роботі стане розрахунок індексів ефективної кількості партій на Закарпатті через головний агрегаційний представницький орган області з погляду партології – обласну раду.

Ступінь наукового дослідження проблеми роботи. Робота є своєрідним продовженням течії формування політологічної школи Ужгородського національного університету дослідження електоральних і партогенезних процесів на Закарпатті й в Україні під керівництвом професора кафедри політології та державного управління Юрія Остапця та його учнів і колег уже в декількох випусках всіх кваліфікаційних рівнів. Цими колегами є професори по кафедрі Анатолій Ключкович, Маріан Токар, доценти Михайло Зан, Євгеній Гайданка. Також у цій когорті є колеги з інших закладів освіти та кафедр Ужгородського національного університету як Наталія Марадик, Наталія Шестак, Марта та Михайло Шелемби, Ганна Мелеганіч [1, с. 80-86].

Наведено перелік основних праць із заявленої тематики вищеописаних учених:

- Монографія Юрія Остапця «Електоральні процеси на Закарпатті у контексті загальнонаціональних виборів» [19].
- Монографія Юрія Остапця і Маріана Токаря «Закарпаття через призму політичних виборів»[20].
- Монографія Юрія Остапця і Ренати Манайло-Приходько «Регіональний вимір розвитку та функціонування партійної системи України»[14].
- Юрій Остапець, Михайло Зан, Анатолій Ключкович, Маріанна Колодій і Маріан Токар взяли участь у виданні колективної монографії «Електоральні процеси України в регіональному вимірі: Буковина і Закарпаття» [5].

Структура роботи. Наукове дослідження складається з вступу та двох розділів, висновків і переліку використаних джерел :

- У першому розділі «Демографічна характеристика Закарпаття», який складається з 5 підрозділів, надано дискретний опис, кваліфікацію населенню регіону як первинній електоральній базі регіональної партійної системи краю в розрізі національно-мовних кластерів і загальної динаміки народоселення протягом останніх трьох століть.
- У другому розділі «Аналіз партійної структури Закарпаття», що складається з 2 підрозділів, проаналізовано участь партійних політичних акторів у виборах місцевого самоврядування краю 2019-2020 року. Надано чітку кваліфікацію регіональній партійній системі місцевого самоврядування Закарпаття.

РОЗДІЛ І. ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКАРПАТТТЯ

Для початку дослідження партійної системи Закарпатської області протягом останніх виборів 2019-2020 рр. доцільно буде навести демографію області як основи формування людської бази узятих до уваги політичних акторів в розрізі якісної та кількісної характеристики електорально дієздатного населення регіону. До нього корисним продовженням буде коротка електоральна історія краю .

До визначення метрики населення області підійдемо через наступні критерії, які мають, на переконання автора, реальну вагу для регіонального партогенезу й перебігу електорального процесу:

- Загальна кількість населення Закарпатської області України
- Мовний склад Закарпаття
- Етнічний склад області
- Загальна кількість виборців, які мали право голосу на час парламентських виборів 2019-2020 рр.
- Кількість виборців , що мають право голосу, станом на час місцевих виборів 2019-2020 рр.

1.1 Загальна кількість населення Закарпатської області до 2022 року

Для чистоти дослідження використаємо різноманітний масив даних, охоплений щорічними моніторингами цього індикатора, з метою отримати об'єктивний результат аналітики готового електорату від Головного управління статистики Закарпатської області Держслужби статистики України, узагальнений в наступній таблиці [15] :

Таблиця 1.1.1

Населення Закарпаття (на 1 січня 2022; тис. осіб)

	Чисельність наявного населення			Чисельність постійного населення		
	всього	у тому числі		всього	у тому числі	
		міське	сільське		чоловіки	жінки
1990	1258,1	522,4	735,7	1250,0	603,5	646,5
1991	1265,9	529,3	736,6	1256,4	606,6	649,8
1992	1271,6	535,8	735,8	1260,8	608,9	651,9
1993	1281,4	530,2	751,2	1269,2	612,9	656,3
1994	1286,7	529,3	757,4	1273,0	614,6	658,4
1995	1288,1	513,2	774,9	1272,8	614,4	658,4
1996	1284,7	499,0	785,7	1271,2	613,5	657,7
1997	1280,2	491,6	788,6	1270,1	612,9	657,2
1998	1276,0	486,9	789,1	1268,2	611,5	656,7
1999	1270,6	480,9	789,7	1265,9	610,3	655,6
2000	1263,9	475,3	788,6	1261,2	607,9	653,3
2001	1261,3	470,7	790,6	1258,2	606,3	651,9
2002¹	1258,3	466,0	792,3	1254,6	604,1	650,5
2003	1253,9	464,4	789,5	1251,0	602,0	649,0
2004	1251,1	463,4	787,7	1248,3	600,7	647,6
2005	1248,5	462,5	786,0	1245,6	599,1	646,5
2006	1245,5	461,8	783,7	1242,6	596,9	645,7
2007	1243,8	461,4	782,4	1241,0	595,7	645,3
2008	1242,6	461,4	781,2	1239,8	594,1	645,7
2009	1243,4	461,9	781,5	1240,5	594,3	646,2
2010	1244,8	462,6	782,2	1242,0	594,6	647,4
2011	1247,4	463,8	783,6	1244,5	596,1	648,4
2012	1250,7	465,2	785,5	1247,9	598,1	649,8
2013	1254,4	466,4	788,0	1251,6	600,1	651,5
2014	1256,9	466,9	790,0	1254,0	601,6	652,4
2015	1259,6	467,3	792,3	1256,7	603,2	653,5
2016	1259,2	467,0	792,2	1256,3	603,3	653,0
2017	1258,8	465,5	793,3	1255,9	603,5	652,4
2018	1258,1	465,5	792,6	1255,3	603,6	651,7
2019	1256,8	466,1	790,7	1254,0	603,1	650,9
2020	1253,8	465,9	787,9	1251,0	601,5	649,5
2021	1250,1	465,3	784,8	1247,3	599,7	647,6
2022	1244,5	463,4	781,1	1241,6	597,1	644,5

1 За даними Всеукраїнського перепису населення на 5 грудня 2001 року.

1.2. Мовний та етнічний склади Закарпатської області.

Наразі єдиним достовірним і дискретним джерелом інформації про облік і моніторинг національного й мовного складу Закарпаття є результати Всеукраїнського перепису населення 5 грудня 2001 року [26]. Наводячи знизу, таблично, необхідні дані для характеристики, автор вважає за необхідне зазначити, що адміністративно-територіальний розподіл регіону є застарілим і вимагає оновлення за реформою 2020 року, яке відбудеться вже за перепису населення після закінчення воєнного стану України, що припав на 2023 рік, коли він мав планово відбутися за постановою Кабміну [24]. Також треба зазначити інші особливості подачі й сприйняття нижчеподаних даних:

- У таблиці було виключено ті етнічні групи, кількість яких становить менше 1000 осіб на адміністративно-територіальну одиницю, через їхню фактичну незначну або зовсім відсутню участь у партогенезному процесі краю.
- За подальшої аналітики формування партійної системи Закарпаття будуть наводитися пояснення щодо відмінностей поданої статистики й даних виборчого процесу 2019-2020 рр., де вже було враховано згадану адміністративно-територіальну реформу.
- У розрізі обраних етнічних груп одразу буде вказано мову, представники якої обрали як рідну.
- Так само було виключено з табличних даних мови, кількість носіїв яких на територіальну одиницю становить менше 1000 осіб.

Перейдімо власне до таблиці даних мовного та етнічного складу Закарпаття, складеної на підставі результатів Всеукраїнського перепису населення 2001 року, зважаючи на вищевказане, розташовані на наступній сторінці [27] :

Таблиця 1.1.2

Розподіл населення за національністю та рідною мовою, Закарпатська область (осіб)						
Наслений пункт/район	05.12.2001					
	Усе населення	мову своєї національності	українську	російську	угорську	іншу мову
м. УЖГОРОД						
Все населення	115 568	106 897	3 109	3 980	1 129	187
українці	89 942	86 515	x	2 811	454	102
росіяни	11 106	10 355	726	x	16	...
словаки	2 523	914	944	127	504	33
угорці	7 972	6 994	761	190	x	21
цигани	1 705	1 447	147	10	89	...
м. МУКАЧЕВЕ						
Все населення	81 637	76 164	2 003	1 904	1 429	73
українці	62 965	61 368	x	1 272	281	38
німці	1 592	896	549	60	80	...
росіяни	7 326	6 849	463	x
угорці	6 975	6 444	461	56	x	13
цигани	1 130	39	104	-	987	-
ХУСТ (міськрада)						
Все населення	31 864	30 906	676	184	43	21
українці	28 446	28 315	x	106	14	10
росіяни	1 165	1 037	126	x	-	...
угорці	1 726	1 331	384	...	x	...
БЕРЕГОВЕ (міськрада)						
Все населення	26 554	24 166	209	286	1 876	10
українці	10 321	9 995	x	181	141	...
росіяни	1 445	1 383	52	x	10	-
угорці	12 785	12 685	68	24	x	...
цигани	1 695	1 681	-
БЕРЕГІВСЬКИЙ РАЙОН						
Все населення	54 062	51 560	115	74	2 295	...
українці	10 185	10 067	x	28	90	-
угорці	41 163	41 081	61	...	x	...
цигани	2 211	13	15	12	2 168	...
ВЕЛИКОБЕРЕЗНЯНСЬКИЙ РАЙОН						
Все населення	28 211	27 419	760	22
українці	27 182	27 164	x
ВИНОГРАДІВСЬКИЙ РАЙОН						
Все населення	117 957	115 532	1 379	240	784	16
українці	84 263	83 521	x	138	600	...
угорці	30 874	30 235	606	19	x	11

ВОЛОВЕЦЬКИЙ РАЙОН						
Все населення	25 474	25 360	87	25
українці	25 182	25 167	x	13
ІРШАВСЬКИЙ РАЙОН						
Все населення	100 905	100 377	443	79
українці	99 498	99 458	x	35
МІЖГІРСЬКИЙ РАЙОН						
Все населення	49 890	49 798	76	13
українці	49 453	49 449	x	...	-	-
МУКАЧІВСЬКИЙ РАЙОН						
Все населення	101 443	99 072	653	93	1 309	307
українці	85 168	84 786	x	47	52	278
угорці	12 871	12 723	126	...	x	19
цигани	1 314	66	29	...	1 217	...
ПЕРЕЧІНСЬКИЙ РАЙОН						
Все населення	32 026	31 304	379	63	...	86
українці	30 857	30 559	x	37	...	83
РАХІВСЬКИЙ РАЙОН						
Все населення	90 945	89 704	953	150	32	47
українці	76 184	76 015	x	110	16	18
румуні	10 514	10 438	45	...	-	23
угорці	2 929	2 224	697	...	x	...
СВАЛЯВСЬКИЙ РАЙОН						
Все населення	54 869	52 758	1 744	154	68	144
українці	51 868	51 634	x	95	21	117
ТЯЧІВСЬКИЙ РАЙОН						
Все населення	171 850	170 679	727	187	68	47
українці	142 978	142 809	x	80	45	...
росіяни	1 799	1 634	146	x
румуні	21 298	21 165	58	16	...	37
угорці	4 991	4 682	282	12	x	...
УЖГОРОДСЬКИЙ РАЙОН						
Все населення	74 399	70 491	764	473	2 610	36
українці	43 489	43 053	x	303	114	...
росіяни	1 485	1 367	112	x
словаки	1 191	823	331	...	32	...
угорці	24 822	24 562	182	48	x	24
цигани	3 022	543	49	...	2 423	...
ХУСТСЬКИЙ РАЙОН						
Все населення	96 960	96 670	214	50	15	...
українці	92 146	92 102	x	29	12	...
угорці	3 785	3 722	60	...	x	...

Пояснення умовних знаків таблиці 1.2.2 :

- тире (-) - явища не було
- крапки (...) - дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України ``Про державну статистику`` щодо конфіденційності інформації
- символ (x) - заповнення рубрики за характером побудови таблиці не має сенсу.

1.3. Загальна кількість виборців, які мали право голосу на час парламентських виборів 2019-2020 рр.

Для Закарпаття цей індикатор вирахуємо через кількість виборчих бюлетенів для голосування у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі та для голосування в одномандатних виборчих округах на позачергових виборах народних депутатів України 21 липня 2019 року, виготовлених на замовлення Центральної виборчої комісії для відповідного регіону. Дані представимо у вигляді нижченаведеної таблиці за офіційно затвердженими виборчими округами Закарпатської області, закріпленими за адміністративно-територіальними одиницями, яким було виділено певну кількість бюлетенів на їхню певну кількість одиниць дієздатних виборців [2]. Тобто в логіці нашого дослідження один бюлетень буде дорівнювати одному виборцю з його правом голосу.

Таблиця 1.1.3

Кількість бюлетенів у виборчих округах Закарпаття на позачергових виборах народних депутатів України 21 липня 2019 року

Номер ОМ виборчого округу	Місцезнаходження центру округу	Кількість бюлетенів для голосування в:	
		БВО*	ОВО*
Всього		951548	1282098
68	місто Ужгород	156676	312916
69	місто Мукачево	157344	157624
70	місто Свалява	163368	163602
71	місто Хуст	153540	153654
72	місто Тячів	173464	347020
73	місто Виноградів	147156	147282

Примітка *: «БВО – Багатомандатний Виборчий Округ; «ОВО» – Одномандатний виборчий округ.

Таким чином, загальна кількість виборців, які мали право голосу на час парламентських виборів 2019-2020 рр. на Закарпатті становила **1 282 098** виборців, зважаючи на те, що генеральна сукупність електорату багатомандатного виборчого округу є ширшою, ніж у одномандатного виборчого округу.

1.4. Кількість виборців , що мають право голосу, станом на час місцевих виборів 2019-2020 рр.

Головна особливість цього показнику полягає в тому, що він складається з трьох кластерів виборців, залежно від тієї структури, що вони формують – міська; сільська, селищна рада; обласна рада; міський голова . Розгляньмо їх таблично з виписок ЦВК України про кількість виборців, які мають право голосу на виборах депутатів міської, сільської, селищної ради, міського голови та про виборчу систему, за якою проводяться відповідні місцеві вибори, врахувавши потім необхідний індикатор за загальним співвідношенням кластерів як множин [10 ; 21] :

Таблиця 1.1.4

Кількість виборців, які мають право голосу на виборах міських голів Закарпаття 20 жовтня 2020 року

Найменування посади міського голови	Кількість виборців <i>(станом на 1 серпня 2020 року)</i>
Закарпатська область, Берегівський район	
Берегівський міський голова	34 836
Виноградівський міський голова	48 023
Закарпатська область, Мукачівський район	
Мукачівський міський голова	78 864
Свалявський міський голова	20 063
Закарпатська область, Рахівський район	

Найменування посади міського голови	Кількість виборців <i>(станом на 1 серпня 2020 року)</i>
Рахівський міський голова	18 221
Закарпатська область, Тячівський район	
Тячівський міський голова	15 317
Закарпатська область, Ужгородський район	
Перечинський міський голова	92 80
Ужгородський міський голова	90 214
Чопський міський голова	11 411
Закарпатська область, Хустський район	
Іршавський міський голова	27 178
Хустський міський голова	62 118

Таблиця 1.1.5

**Кількість виборців, які мають право голосу на виборах міських і селищних рад
Закарпаття 20 жовтня 2020 року**

Найменування сільської, селищної, міської ради	Кількість виборців <i>(станом на 1 серпня 2020 року)</i>
Закарпатська область, Берегівський район	
Берегівська міська рада	34 836
Виноградівська міська рада	48 023
Батівська селищна рада	9 327

Вилоцька селищна рада	10 993
Королівська селищна рада	15 320
Великоберезька сільська рада	5 045
Великобийганська сільська рада	6 042
Кам'янська сільська рада	6795
Косоньська сільська рада	6 044
Пийтерфолвівська сільська рада	14 336
Закарпатська область, Мукачівський район	
Мукачівська міська рада	78 864
Свалявська міська рада	20 063
Воловецька селищна рада	7 227
Жденіївська селищна рада	3 640
Кольчинська селищна рада	7 705
Чинадіївська селищна рада	10 909
Великолучківська сільська рада	16 157
Верхньокоропецька сільська рада	5 788
Горондівська сільська рада	7 347
Івановецька сільська рада	7 223
Неліпинська сільська рада	3 852

Нижньоворітська сільська рада	7 952
Полянська сільська рада	10 257
Закарпатська область, Рахівський район	
Рахівська міська рада	18 221
Великобичківська селищна рада	21 289
Ясінянська селищна рада	13 486
Богданська сільська рада	7 598
Закарпатська область, Тячівський район	
Тячівська міська рада	15 317
Буштинська селищна рада	16 574
Дубівська селищна рада	14 530
Солотвинська селищна рада	26 735
Тересвянська селищна рада	12 261
Усть-Чорнянська селищна рада	4 773
Бедевлянська сільська рада	4 607
Вільховецька сільська рада	9 290
Нересницька сільська рада	21 219
Углянська сільська рада	6 849
Закарпатська область, Ужгородський район	
Перечинська міська рада	9 280
Ужгородська міська рада	90 214
Чопська міська рада	11 411
Великобerezнянська селищна рада	6 844

Середнянська селищна рада	9 560
Баранинська сільська рада	8 487
Великодобронська сільська рада	8 337
Дубриницько- Малоберезнянська сільська рада	5 186
Костринська сільська рада	4 161
Оноківська сільська рада	5 269
Ставненська сільська рада	5 584
Сюртівська сільська рада	6 848
Тур'є-Реметівська сільська рада	11 554
Холмківська сільська рада	12 804
Закарпатська область, Хустський район	
Іршавська міська рада	27 178
Хустська міська рада	62 118
Вишківська селищна рада	11 810
Міжгірська селищна рада	19 517
Білківська сільська рада	15 421
Горінчівська сільська рада	9 418
Довжанська сільська рада	12 725
Драгівська сільська рада	9 911
Зарічанська сільська рада	6 568

Керецьківська сільська рада	10 688
Колочавська сільська рада	6 967
Пилипецька сільська рада	5 442
Синевирська сільська рада	4 983

Таблиця 1.1.6

Межі, порядкові номери територіальних виборчих округів з виборів депутатів Закарпатської обласної ради на місцевих виборах 25 жовтня 2020 року, кількість виборців у територіальних виборчих округах, які мають право голосу на виборах депутатів Закарпатської обласної ради

№ територіального виборчого округу	Опис меж територіального виборчого округу	Кількість виборців, які мають право голосу на виборах депутатів Закарпатської обласної ради в межах територіального виборчого округу
1	Берегівський район Закарпатської області	156 706
2	Мукачівський район Закарпатської області	186 830
3	Рахівський район Закарпатської області	60 572
4	Тячівський район, Закарпатська області	132 063
5	Ужгородський район Закарпатської області	195 404
6	Хустський район, Закарпатської області	202 441

Після розгляду всіх ключових характеристик загальної та локальної електоральної демографії Закарпаття до 2022 року надамо їм присутнє резюме:

- Загальна кількість населення Закарпаття складає 1 244 500 осіб станом на 1 січня 2022 року із його поступовим зменшенням, яке спостерігається із другої половини 2010-их років. Така сама тенденція була характерна для двох минулих століть демографії краю .
- Мовний і етнічний склад Закарпаття є багатоспектровим, що тривалий час буде ключовий чинником для девіації націоналізації регіональної партійної системи та активізації політичного процесу з утвердженням інтересів національних меншин від легалізації їхнього правового статусу до сепаратистських вимог. На це безпосередньо впливає їхня чисельність та репрезентованість у формальних структурах і неформальних рухах. Метрика національно-мовних кластерів є наступною станом на опрацьовані вище дані – від найбільшого до найменшого сегменту: 1) Українці – рідна мова для них українська, російська, угорська; 2) Угорці– рідна мова для них угорська, українська, російська, інші мови; 3) Румуни – рідна мова для них румунська, українська, російська; 4) Цигани (роми)– рідна мова для них угорська, українська, ромська, російська; 5) Словаки – рідна мова для них українська, словацька. 6) Росіяни – рідна для них українська, російська, угорська.
- Кількість населення, яка мало право голосу на позачергових виборах народних депутатів України 21 липня 2019 року на Закарпатті, становить 951 548 осіб за багатомандатним виборчим округом, 1 282 098 – осіб за одномандатними територіальними виборчими округами.
- Кількість мешканців Закарпаття, яке мало право голосу на місцевих виборах у селищні та міські, сільські ради своїх ТГ представимо в районному розрізі:
 - Берегівський район – 156 761 осіб.
 - Мукачівський район – 186 984 осіб
 - Рахівський район – 60 594 осіб
 - Тячівський район – 132 155 осіб

- Ужгородський район – 195 539 осіб
 - Хустський район – 202 746 осіб
- Кількість виборців, що мали право голосу на виборах у Закарпатську обласну раду станом на серпень 2020 року, становила 934 016 осіб .

РОЗДІЛ II.

АНАЛІЗ ПАРТІЙНОЇ СТРУКТУРИ ЗАКАРПАТТЯ

Партійна структура регіону визначається політичною участю партій, що діють на його території, їхніми універсальними між собою ознаками, показниками діяльності, сутністю роботи та функціонування. Політична участь політичних партій зводиться до участі у виборах в органи державної влади та місцевого самоврядування, універсальність їхніх ознак зводиться до схожою між собою механіки роботи та адміністративно-територіальної структури у вигляді осередків, центральних офісів, відділів з різної діяльності тощо.

Сутність роботи та функціонування зводяться до формування на програмно-ідеологічній, подекуди проектній основах селекторат, аби залучити до його обрання й підтримки електорат, що в свою чергу має на меті делегувати йому виконання функцій державного та регіонального управління, яке задовільнить перманентні потреби електорату, покрити які він сам не в змозі через низку антропологічних причин.

Для унітарної України ключовою ознакою є те, що в її регіонах системно взаємодіють партії регіональні та всеукраїнські, що мають свої регіональні офіси в різних областях і адаптовують свою електоральну роботу під особливості краю, де вони працюють. Цей методологічний вимір, запропонований вченими Юрієм Остапцем і Ренатою Манайло-Приходько, також передбачає подальший поділ цієї партіології на загальнонаціональні парламентські політичні партії; загальнонаціональні непарламентські партії; регіональні партії; субрегіональні партії. [14]. Ця робота є найбільш продуктивною й видною та значною протягом виборчого процесу, тому стає можливим окреслити регіональну партійну структуру саме за підсумками електоральних циклів.

Приступімо до відповідної роботи із Закарпатською областю протягом циклу 2019-2020 рр.

2.1 Політичні актори електорального циклу 2019-2020 рр. на Закарпатті

На думку автора дослідження, при подальшому розгляді тематики варто взяти до уваги як політичних акторів циклу партії, які за результатами виборів мають мандати в Закарпатській обласній раді, бо вони здобули переконливу перемогу й в парламентських перегонах завдяки своїй більш-менш системній і реальній, відчутній діяльності [3; 7] :

«Рідне Закарпаття» - регіональна закарпатська політична партія, зареєстрована 24.10.2018 року, яка була створена й розгалужена на мейнстрімі ідеологічних наративів ПП «Слуга Народу» виборчого процесу Президента України чотирма нардепами-мажоритарниками - Робертом Горвартом, Валерієм Лунченком, Василем Петьовкою і Владиславом Поляком. Своєю ідеологічною платформою проголосила регіоналізм і партіотизм. Багато експертів і піар-менеджерів політичних сил оцінюють цю партію як «першу справжню регіональну політичну силу на Закарпатті». Має широке представництво в усіх ТГ Закарпаття, є першою в рейтинзі в Закарпатській обласній раді. Активну діяльність вела протягом 2020-2021 рр., особливо протягом перебігу місцевих виборів в краї. Після кінця інституалізації результатів електорального циклу 2019-2020 рр. не проводила активної партійної роботи. Окремі прецеденти такої роботи було відзначено протягом початку повномасштабного вторгнення РФ. Формально штаб політичного актора локований в місті Ужгород, її керівником зареєстровано Новицького Андрія Андрійовича [3, 13].

«Слуга народу» - всеукраїнська політична партія, зареєстрована 2 грудня 2017 року, яка була створена на основі «Партії рішучих змін». Основу активу партії на її початках діяльності складав акторський склад медіахолдингу «Квартал-95» та громадські й публічні діячі, дотичні до структур, пов'язаних із Дмитром Разумковим. Партія себе характеризувала в спектрі лібертаріанства, соціал-лібералізму та цеетризму в різний час донині. Політична партія має монобільшість у Верховній Раді України, досить обмежене представництво в органах місцевого самоврядування. Фактично парламентський істеблішмент партії сформував уряд України та має значний вплив на судову систему через

нього. Офіси партії є майже в усіх регіонах України. Партія вважалася тривалий час до початку виборчого циклу 2019-2020 рр. віртуальною. Почала проводити активну партійну роботу після 2019 року. Від тоді як партія почала перемагати на виборах усіх рівнів та видів у неї багаторазово змінювалося керівництво. Наразі керівником партії є Олена Шуляк. Партія має молодіжне політичне крило. На Закарпатті стабільне представництво ПП було створено протягом 2019-2020 рр, яке очолював, зазвичай, призначуваний Президентом України, що є гарантом від цієї ПП наразі, голова ОДА. Зараз головою Закарпатського осередку ПП «Слуга Народу» є голова Закарпатської ОДА Віктор Микита. Політична партія на Закарпатті має впливову кількість мандатів у більшості селищних і міських радах, займає друге місце за кількістю депутатів у Закарпатській обласній раді [23;25].

«Батьківщина» - це політична партія, що позиціонує себе як всеукраїнське об'єднання лівоцентристського спрямування, яку очолює народний депутат України Юлія Тимошенко, колишній прем'єр-міністр України. Уперше представлена у Верховній раді 2002 року, з 2008 року — член наглядової ради Європейської народної партії. У 2012 році партія провела виборчу кампанію під назвою "Об'єднана опозиція «Батьківщина» з керівником Фронту Змін Арсенієм Яценюком на чолі. 15 червня 2013 року партії Фронт Змін та Реформи та Порядок увійшли у партію «Батьківщина». У ВРУ має фракцію з 25 депутатів . Партія має ідеологією спектру правих наративів євроатлантизму, консерватизму, хоча лобіює ліві проекти в органах влади. На Закарпатті укорінена з власним регіональним істеблїшментом ще з 2000-х років. Має досить помірне наразі представництво в органах місцевого самоврядування області на третіх-четвертих позиціях у рейтингах області. Сповідує достатньо релятивну риторику протягом динамічних політичних процесів в області, частіше підлаштовується під інтереси домінуючих партій з часом. Веде протягом тривалого періоду часу в області партійну роботу. Має осередок в обласному центрі Закарпаття. Займає третє місце в рейтинзі мандатів у Закарпатській обласній раді [4].

«КМКС» - Партія угорців України – це спілка регіональної ПП «Партія угорців України», яка є локалізованою партією угорців Закарпаття, мета яких здобути домінування в органах Берегівського та Виноградівського районів Закарпатської області та створити впливову фракцію угорської національної меншини в Закарпатській обласній раді, та громадської організації «КМКСЗ» - Товариство угорської культури Закарпаття. Партія є системним представництвом угорців, що проживають на Закарпатті. ПП підтримується безпосереднім чином Угорщиною та її адміністрацією. Партія сприяє створенню угорськомовних осередків у комунальних установах освіти та дипломатичних представництв з метою відновити та посилити правовий статус угорської національної меншини від освіти рідною мовою до створення власного автономного району. З цього випливає, що ідеологією цієї партії є своєрідний угорський ревізіонізм. Партія домінує в органах місцевого самоврядування вищезазначених районів, не має парламентських представників у Верховній Раді України. Наразі її керівником є Василь Брензович який був народним депутатом України та заступником голови Закарпатської обласної ради. Займає третє місце в рейтинзі мандатів Закарпатської обласної ради [11].

«Команда Андрія Балого» - це персоналістська регіональна закарпатська політична партія, яка була створена у серпні 2020 року на базі ПП «Єдиний Центр». Ідеологічно й програмно партія спирається на досвід й платформу політики мера міста Мукачева Андрія Балого, який перейняв наративи й положення від позиції свого батька – народного депутата України від ПП «Єдиний Центр» по шістдесят дев'ятому одномандатному територіальному виборчому округу Віктора Балого. Ідеологію партію можна окреслити як «закарпатський економічний надпатріотизм» Керівником партії наразі є Андрій Балого. Партія не веде жодної партійної діяльності після останніх виборів в Україні. Партія займає четверте місце за здобутими мандатами в Закарпатській обласній раді. Партія не отримала очікуваної розгромної перемоги на місцевих виборах 2020 року. Її найбільш значні успіхи – це обрання здобуття семи мандатів в облраді, п'яте

місце в Закарпатській обласній раді восьмого скликання обраний мер Мукачева від партії й один нардеп, формально маючий стосунок до партії[12].

«Європейська солідарність» - це всеукраїнська політична партія консервативного та правоцентристського спрямування, зареєстрована 5 травня 2000 року. З 27 серпня 2014 до 24 травня 2019 називалась «Блок Петра Порошенка „Солідарність“». 24 травня 2019 року партія змінила найменування на «Європейська Солідарність». У Верховній Раді України IX скликання представлена 27 депутатами. Ідеологічно партія еволюціонувала від соціал-демократії до сплїту християнської демократії, консерватизму, пан'європеїзму. Наразі керівником партії є Петро Порошенко. Партія веде активну партійну діяльність, маючи навіть молодіжне крило. На Закарпатті партія укорінена з 2010-х років в різних форматах і назвах. Має 6 мандатів в Закарпатській обласній раді 8-ого скликання, займаючи шосте місце в її рейтинзі. Має досить обмежене, але репрезентативне представництво в місцевих радах регіону, особливо в південних районах [6].

«За майбутнє» — це всеукраїнська партія, фінансована українським олігархом Ігорем Коломойським. Зареєстрована 18 липня 2008 року як «Україна майбутнього» 20 травня 2020 року змінила назву на «За майбутнє». Створена на основі депутатської групи «За майбутнє» з 22 депутатів. Очолив її колишній голова Одеської ОДА (2014—2015) та Волинської облради (2015—2019) Ігор Палиця. Ідеологічно знаходиться в колі сегментів ліберального консерватизму, який межує з правоцентристським популізмом. На Закарпатті партія має одну з найнижчих рівнів підтримки як на парламенських, так і на місцевих виборах, хоча має кілька громад, де має до 5 мандатів, що дає їй певний відтінок репрезентованості, але не впливу. Має шість мандатів у Закарпатській обласній раді 8-ого скликання, поділяючи останнє місце в її рейтингу. Принагідно зазначити, що один з материнських фундаторів ПП «Команда Андрія Балоги», є наразі, а саме з травня 2022 року, Віктор Балога є очільником Закарпатського осередку цієї партії. Партія на Закарпатті веде активну партійну діяльність. Але

треба зазначити, що вона концентрується в цілому на підтримці ЗСУ, політики ОДА та ревізії багатьох своїх кандидатів в місцевому самоврядуванні краю [8;9]

«Опозиційна платформа — за життя» (аббревіатура ОПЗЖ) — заборонена в Україні проросійська політична партія соціального спрямування. Зареєстрована 9 грудня 1999 року як Всеукраїнське об'єднання «Центр». У липні 2016 року партію було перейменовано у «За життя», а керівником обрано Вадима Рабіновича. Наприкінці липня 2018 року з партією об'єдналася ГО олігарха та кума Путіна Віктора Медведчука — «Український вибір». З 19 березня 2022 року РНБО припинило діяльність партії на час воєнного стану через російське вторгнення в Україну. 14 квітня 2022 року фракція ОПЗЖ у ВРУ призупинила діяльність, нардепи не планували оскаржувати це рішення, і заявили, що працюватимуть як позафракційні. Натомість 21 квітня більшість колишніх нардепів фракції створили у ВРУ 9 скликання депутатську групу «Платформа за життя та мир» під керівництвом Юрія Бойка. 12 травня 2022 року фракцію ОПЗЖ було остаточно ліквідовано з ВРУ. 20 червня 2022 року Восьмий апеляційний адміністративний суд у Львові задовольнив позов Міністерства юстиції й заборонив партію. 15 вересня 2022 року Касаційний адміністративний Суд України, за ініціативою СБУ, в складі Верховного Суду України відхилив апеляційну скаргу проросійської політичної партії «Опозиційна платформа — За життя» («ОПЗЖ») і таким чином остаточно заборонив її діяльність в Україні. На Закарпатті ця партія в різних іпостасях укорінилася з 2000-х років. На виборах 2019-2020-х років здобула на Закарпатті 6 мандатів в облраді, щоправда, зайнявши в її рейтинзі останнє місце. Має широке представництво місцевих депутатів в усіх громадах регіону, де є значна частка населення з російською мовою як рідною або із загальною ідентифікацією значної частки населення себе як корінних росіян. Хоча після заборони партії її депутатів місцеві й обласна ради позбавили своїми рішеннями мандатів [16].

З огляду акторного складу електоральної сцени закарпатського виборчого театру можна дійти таких цікавих висновків:

- На Закарпатті почали з'являтися перші персоналістські партії нового типу на прикладі «Команди Андрія Балоги», які транзитують «непартизовані» або самовисувані місцеві еліти на подальші каденції, аби здобути більш сучасні та ефективні канали та важелі комунікації та завоювання електорату через спроби формалізувати та зробити всеохопної задля розширення сфери впливу в регіоні наративи й досвід одноосібних або окремо взятих патрон-кланових політичних діячів.
- Більшість партій ведуть слабку організаційно-ідеологічну роботу у період між електоральними циклами.
- На авансцену вийшли з активною позицією та потужним потенціалом для здобуття природного ареалу політичні партії національних меншин із автентичною ідеологічною основою як КМКС – Партія угорців України.
- На одній хвилі піднявся кластер партій «Слуга Народу- Батьківщина-Рідне Закарпаття», що пропонують поліідеологічність і різноорієнтованість у власних програмах і тезах діяльності, але для них спільним є популістичний ґрунт риторики й методики ведення партійної діяльності для різних сегментів населення Закарпатської області: «Рідне Закарпаття» скеровано на патріотично налаштованих мешканців регіону, які мають стабільне соціальне й бізнес-забезпечення на теренах області, «Слуга народу» - на електорат, що відчуває потяг змін по всій Україні в постлібертарінаському тренді виборчої кампанії Володимира Зеленського, «Батьківщина» - на частину населення, яку цікавлять ліві потреби як соціальна політика та аграрна економіка.
- Також репрезентовані партії лобістського спрямування, орієнтовані у своїй структурі та програмі на різні цілі. Наприклад, партія, що має маржинальний ідеологічний характер «ЗаМайбутнє» завдяки цьому може просувати рішення груп, які її опосередковано контролюють. Особливої уваги в цьому контексті заслуговує «Опозиційна Платформа За Життя». Ця політична організація була підв'язана як під своєрідне менторство, так і під ідеологічний вплив риторику й програми російських партій «Єдина Росія» та «ЛДПР». Відповідно її електоральним полем є проросійськи налаштовані мешканці Закарпаття, які є

чимало й зараз завдяки профілактичній роботі системи радянських органів політроботи у минулому столітті в області, якою проходить «залізна завіса».

2.2 Аналіз місцевих виборів 2019-2020 рр.

Для кваліфікації за електоральним циклом місцевих виборів 2019-2020 рр. розглянутих партій Закарпатського політикуму наведемо резюме результатів від ТВК ЦВК України голосування по суб'єктам, описаним у першому розділі, додаючи до них аналітичні коментарі щодо їхнього мікрорівня партійної системи[17] :

➤ Ужгород – міська рада

- ВО «Батьківщина» – 22,36% (4244) – 8 депутатів.
- «Слуга народу» – 20,52% (3894) – 7 депутатів.
- «Рідне Закарпаття» – 14,83% (2814) – 6 депутатів.
- ОПЗЖ – 14,66% (2784) – 6 депутатів.
- «Європейська солідарність» – 14,34% (2722) – 6 депутатів.
- «Партія твого міста» – 13,30% (2524) – 5 депутатів.

Ужгородський мікропростір обласної партійної системи дає підстави вважати його плюралістичним із необхідною коаліційною співпрацею для прийняття буденних і нормативних рішень. Ідеологічна конфігурація тут вимальовується досить лівоцентриською із аспектами «земельного патріотизму», зважаючи на програми партій, які здобули найбільше мандатів. Тут є потенціал для взаємодії двох блоків регіональних партій «Рідне Закарпаття – Партія твого міста» та менїстрімерів «Слуга Народу-Батьківщина». Це забезпечить їм вплив на прийняття всіх ключових проектів у місті.

➤ Берегово – міський голова

- Золтан Бабяк – самовисуванець (10088) – 76,44%.
- Василь Фіцай від «Рідного Закарпаття» – 6,75 (891).
- Золтан Ковач від «Команди Андрія Балоги» – 5,94% (784).

- Едуард Пуканич – 5,28% (697).

У Берегівському результаті чітко простежується симпатії виборця до самовисуванця, який уже вибудував свою програму та досвід на минулих каденціях, через це видно й досить розгромні позиції партійних кандидатів.

➤ **Берегово – міська рада**

- «КМКС» Партія угорців України – 38,24% (5134 голоси) – 13 депутатів.
- Демократична партія угорців України – 2799 голосів – 8 депутатів.
- «Слуга народу» – 11,76% (1177 голосів) – 4 депутати.
- «Європейська солідарність» – 1037 голосів – 3 депутати.
- «Команда Андрія Балоги» – 787 – 3 депутати.
- «Рідне Закарпаття» – 753 – 3 депутати.

Ці рейтинги є яскравим прикладом діяльності партій національних меншин угорців, які грамотно використали етнічну перевагу демографії цього міста та самосвідомості його відповідних кластерів, репрезентованих у першому розділі цієї роботи. Тут складається новітній мікропростір регіональної партійної систем, який можна окреслити як систему з бінаціональною розкладкою із домінуючим етноблоком угорців, яким для прийняття нормативних рішень буде потрібне мінімальне коаліційне залучення.

➤ **Тячівська міська рада**

- ВО «Батьківщина» – 1154 голоси – 7 депутатів.
- «Рідне Закарпаття» – 863 – 6 депутатів.
- «Слуга народу» – 662 – 5 депутатів.
- «ОПЗЖ» – 426 – 3 депутатів.
- «За Майбутнє» – 301 – 3 депутатів.
- «КМКС» Партія угорців України – 256 – 2 депутати.

➤ **Виноградівська міська рада**

- «Рідне Закарпаття» – 6769 – 13 депутатів.
- «Слуга народу» – 3413 – 7 депутатів.

- «КМКС» Партія угорців України – 1197 – 3 депутати.
- «Європейська солідарність» – 1152 – 3 депутати.
- «За майбутнє» – 1103 – 3 депутати.
- «Команда Андрія Балоги» – 1067 – 3 депутати.
- ОПЗЖ – 813 – 2 депутати.

Партійні конфігурації Тячівської та Виноградівської міської рад досить схожі тим, що в найбільше мандатів узяли партії патріотичного тринду із лівоцентристським економічним нахилом, що асоціюється з їхнім демографічним і господарськими ландшафтами. Тут система переходить у коаліційний потенціал союзу «Рідного Закарпаття» та «Команди Андрія Балоги» та блоку інших всеукраїнських партій, які мають подібні погляди на політику в районі впливу.

➤ **Виноградівський міський голова**

- Бочкай Степан Золтанович – самовисуванець – 48,7% (8620).
- Бушко Іван Іванович – самовисуванець – 38,87% (6880).
- Сігетій Марія Миколаївна – «Команда Андрія Балоги» – 12,41% (2197).

Приклад виборів Виноградівського міського голови засвідчує те, що в місті є вища довіра до партійного діяча, ніж, наприклад, у Берегові, але симпатії до місцевих еліт ще вдало конкурують і перемагають інших кандидатів.

➤ **Свалявська міська рада**

- «Слуга народу» – 2375 – 6 депутатів.
- ВО «Батьківщина» – 1419 – 4 депутати.
- «За майбутнє» – 926 – 3 депутати.
- ОПЗЖ – 914 – 3 депутати.
- «Команда Андрія Балоги» – 846 – 3 депутати.
- «Разом сила» – 738 – 3 депутати.
- «Європейська солідарність» – 551 – 2 депутати.
- «Рідне Закарпаття» – 423 – 2 депутати.

Свалявська міська рада у силу свого демографічного та міжрайонного, по суті, ландшафту виявляє закономірний результат електорального циклу. Партийна система крайнього плюралізму, що тут виникла тут дуже близька до атомізації. Стабільне й ефективне прийняття рішень і наявність злагодженої роботи може забезпечити тільки сильна й розуміюча міжфракційна координація та спільні декларації, програми діяльності.

➤ **Свалява – міський голова**

- Юрій Грига – «Слуга народу» – 34,71% (3225).
- Роман Годя – «За майбутнє» – 23,1% (2146).
- Іван Ланьо – самовисуванець – 19,41% (1804).
- Мирослав Магурський – самовисуванець – 18,24% (1695).

Електорат Сваляви виявив досить міцні симпатії до кандидатів популістського потоку й крил своїх партій, яких поділяє не досить-таки істотний розрив у голосах для іншої кваліфікації.

➤ **Рахівська міська рада**

- «Рідне Закарпаття» – 1457 – 8 депутатів.
- «Європейська партія України» – 1070 – 6 депутатів.
- «За майбутнє» – 403 – 3 депутати.
- «Слуга народу» – 382 – 3 депутати.
- Об'єднання «Самопоміч» – 377 – 3 депутати.
- ВО «Свобода» – 309 – 3 депутати.

Мікросистема Рахівської партсистеми склалася як двоблоковий плюралізм із подальшою конверсією регіональних партій із соціал-ліберальним проектом проти партій, між якими рівномірно поділилися мандати, що вписуються у спільну атмосферу правоцентристського штибу.

➤ **Рахівський міський голова**

- Медвідь Віктор Васильович – «Слуга народу» – 49,1% (2839).
- Савляк Інна Ігорівна – «Європейська партія України» – 33,71% (1949).

- Сідей Василь Васильович – «Команда Андрія Балоги» – 4,61% (267).
- Молнар Євген Євгенович – «За майбутнє» – 4,27% (247).
- Костан Віталій Миколайович – самовисування – 1,97% (114).
- Губко Евеліна Ернестівна – самовисування – 1,81% (105).
- Савуляк Василь Васильович – самовисування – 1,76% (102).
- Медвідь Олександр Анатолійович – самовисування – 1,5% (87).
- Медвідь Олександр Олександрович – самовисування – 1,22% (71).

Рахівський приклад виборів міського голови показав, що соціал-ліберальні партії із своєю програмою здібні перегнати самовисуванці у регіоні із малоурбанізованим і примітивно аграрним ландшафтом.

➤ **Перечинська міська рада**

- ВО «Батьківщина» – 1419 – 10 депутатів.
- «За майбутнє» – 5 депутатів.
- Самовисуванці – 5 депутатів.
- «Рідне Закарпаття» – 2 депутати.

Перечинська конфігурація мікросистеми партій є системою із коаліцією блоку та найбільшої партії, де регіональна партія залишається з майже нульовим впливом.

➤ **Перечинський міський голова**

- Погоріляк Іван Михайлович – ВО «Батьківщина» – 35,93% (1781).
- Ситар Ярослав Михайлович – «Рідне Закарпаття» – 22,84% (1132).
- Опаленик Жанна Василівна – «Слуга народу» – 20,74% (1028).
- Гуранич Мирослава Іванівна – самовисування – 17,49% (867).

Перечинські вибори міського голови продемонстрували силу довіри до лівоцентриського напрямку в житті міста, обравши мера від відповідної партії.

➤ **Чопська міська рада**

- «КМКС» Партія угорців України – 1182 – 6 депутатів.

- «За майбутнє» – 701 – 4 депутати.
- «Слуга народу» – 507 – 3 депутати.
- «Команда Андрія Балоги» – 502 – 3 депутати.
- «Рідне Закарпаття» – 487 – 3 депутати.
- «Демократична партія угорців України» – 443 – 3 депутати.
- «Сила і честь» – 269 – 2 депутати.
- ОПЗЖ – 250 – 2 депутати.

Чопська міська рада має поїдбний випадок до Свалявського. Партійна система тут атомізована цілком. Плюралізм у цій раді не дає змоги створити кілька блоків для стабільного прийняття рішень. Тому для вирішення тут необхідне значну комунікаційну та консесну працю з боку єдиних лідерів і спільних програм.

➤ **Чопський міський голова**

- Самардак Валерій Володимирович – «Команда Андрія Балоги» – 32,97% (1700).
- Боднар Йозеф Йозефович – «Слуга народу» – 31,75% (1637).
- Цар Галина Василівна – «За майбутнє» – 18,58% (958).
- Малинич Галина Іванівна – самовисування – 12,31% (635).
- Мікулін Віктор Петрович – самовисування – 4,36% (225).

Посилаючися до ситуації в мікрорівні регіональної партійної системи Чопської міської ради, тут обрано лідера не з партії яка здобула більшість мандатів в органію тому він може мати конфліктний потенціал в системній роботі із радою, де йому буде необхідно виявити адаптаційний і мобілізаційний поступ для досягнення регулярних і справжніх успіхів у політиці. Загалом особливість електоральної кампанії в Чопі така, що виборець більше орієнтується на особистість єдиного лідера міста, ніж на партію, звідки він буде.

➤ Мукачівський міський голова

- Балога Андрій Вікторович – «Команда Андрія Балоги» – 66,88% (22244).
- Токар Ілля Іванович – «Слуга народу» – 13,53% (4501).
- Лукач Андрій Андрійович – «Рідне Закарпаття» – 6,32% (2105).
- Шутко В'ячеслав Ласлович – ОПЗЖ – 4,52% (1504).
- Балога Іван Васильович – «Європейська солідарність» – 2,71% (904).
- Білацинець Іван Іванович – «Наш край» – 1,46% (487).

Мукачівський випадок є найбільш особливим у партійному аспекті, бо тут зароджується персоналізм з відповідною партією, протия кого йдуть єдиним блоком інші партії.

➤ Хустський міський голова

- Кашук Володимир Павлович – самовисування – 35,29% (8496).
- Губаль Василь Іванович – «Слуга народу» – 34,36% (8272).
- Якубець Василь Юрійович – «За майбутнє» – 13,94% (3357).
- Пилип Олександр Михайлович – «Українська стратегія Гройсмана» – 6,56% (1580).
- Джанда Михайло Михайлович – «Європейська солідарність» – 3,78% (912).
- Монич Віталій Юрійович – самовисування – 3,24% (780).
- Фетько Світлана Іванівна – самовисування – 1,69% (407).
- Келемен Роман Юрійович – самовисування – 1,11% (269).

Вибори Хустського міського голови є найбільш цікавими для партолога поміж інших розглянутих попередньо. Тут самовисуванство стикнулося у паритетній боротьбі із лівоцентристським популізмом. Із майже невидною різницею формальну перемогу надано безпартійному кандидату, хоча масово більшість відідала перевагу партійним політикам вищеописаного зразка.

➤ Селищні ради

- Берегівський р-н, Вилоцька селищна рада – Ковач Степан (самовисування)
- Берегівський р-н, Батівська селищна громада – Тараненко Дмитро Олександрович («Слуга народу»).
- Мукачівський р-н, Жденіївська селищна громада – Култан Василь Михайлович (ОПЗЖ).
- Мукачівський р-н, Воловецька селищна рада – Михайло Попелич («Слуга народу»).
- Мукачівський р-н, Чинадіївська селищна громада – Андрушко Володимир («Команда Андрія Балоги»).
- Рахівський р-н, Великобичківська селищна громада – Бурса Олег Іванович (самовисування).
- Рахівський р-н, Ясінянська селищна громада – Делятинчук Андрій Іванович (самовисування).
- Тячівський р-н, Дубівська селищна громада – Каганець Денис Васильович («Рідне Закарпаття»).
- Тячівський р-н, Буштинська селищна громада – Руслан Янчій («Слуга народу»).
- Тячівський р-н, Тересвянська селищна громада – Ігор Грабарь («Рідне Закарпаття»).
- Тячівський р-н, Усть-Чорнянська селищна громада – Петро Костяк («Рідне Закарпаття»).
- Тячівський р-н, Солотвинська селищна громада – Йовдій Василь Михайлович (самовисування).
- Ужгородський р-н, Великоберезнянська селищна громада – Кирлик Богдан Юрійович (самовисування).
- Ужгородський р-н, Середнянська селищна громада – Руслан Чорнак (самовисування).

- Хустський р-н, Міжгірська селищна громада – Щур Василь Михайлович («Рідне Закарпаття»).
- Хустський р-н, Вишківська селищна громада – Ярослав Гайович (самовисування).

➤ Сільські громади

- Берегівський р-н, Косонська сільська громада – Товт Олександр Жігмондович («Слуга народу»).
- Берегівський р-н, Пийтерфолвівська сільська громада – Оросі Йосип Павлович («КМКС» Партія угорців України).
- Берегівський р-н, Великобийганська сільська громада – Нодь Ганна Андріївна (самовисування).
- Мукачівський р-н, Великолучківська сільська громада – Коштура Василь Омелянович («Команда Андрія Балоги»).
- Мукачівський р-н, Верхньокоропецька сільська громада – Химич Володимир Іванович (самовисування).
- Мукачівський р-н, Івановецька сільська громада – Мишкулинець Михайло Михайлович («Рідне Закарпаття»).
- Мукачівський р-н, Неліпинська сільська громада – Брудняк Василь Васильович (самовисування).
- Мукачівський р-н, Нижньоворітська сільська громада – Грига Іван Іванович («Слуга народу»).
- Мукачівський р-н, Полянська сільська громада – Дрогобецький Іван Іванович (ОПЗЖ).
- Рахівський р-н, Богданська сільська громада – Мільчевич Степан Антонович (самовисування).
- Тячівський р-н, Углянська сільська громада – Немеш Іван Іванович («Слуга народу»).
- Ужгородський р-н, Баранинська сільська громада – Марусяк Юрій Іванович (самовисування).

- Ужгородський р-н, Великодобронська сільська громада – Надь Федір Федорович (самовисування).
- Ужгородський р-н, Дубриницько-Малоберезнянська сільська громада – Лавер Любов Іванівна («Слуга народу»).
- Ужгородський р-н, Костринська сільська громада – Черевка Василь Миколайович (ВО «Батьківщина»).
- Ужгородський р-н, Оноківська сільська громада – Коваль-Мазюта Марія Юріївна (самовисування).
- Ужгородський р-н, Ставненська сільська громада – Мандрик Іван Іванович («Команда Андрія Балоги»).
- Ужгородський р-н, Сюртівська сільська громада – Пушкар Арпад Іванович (самовисування).
- Ужгородський р-н, Тур'є-Реметівська сільська громада – Девіцька Надія Павлівна (самовисування).
- Ужгородський р-н, Холмківська сільська громада – Вачиля Тетяна Юріївна (самовисування).
- Хустський р-н, Довжанська сільська громада – Симканич Віктор Михайлович (самовисування).
- Хустський р-н, Білківська сільська громада – Зейкан Василь Семенович («Команда Андрія Балоги»).
- Хустський р-н, Горінчівська сільська громада – Калинич Михайло Михайлович («Рідне Закарпаття»).
- Хустський р-н, Драгівська сільська громада – Довганич Михайло Михайлович (самовисування).
- Хустський р-н, Керецьківська сільська громада – Мушка Михайло Михайлович (ОПЗЖ).
- Хустський р-н, Колочавська сільська громада – Худинець Василь Іванович («Рідне Закарпаття»).

➤ Сільські ради

- Мукачівський р-н, Горондівська сільська рада – Іван Туряниця («Слуга народу»).
- Тячівський р-н, Бедевлянська сільська громада – Павло Бедей («Рідне Закарпаття»).
- Тячівський р-н, Вільховецька сільська громада – Михайло Цірик («Слуга народу»).
- Хустський р-н, Зарічанська сільська рада – Марина Васько (самовисування).
- Хустський р-н, Пилипецька сільська рада – Віталій Пиринець (самовисування).
- Хустський р-н, Синевирська сільська рада – Іван Чуп (самовисування).

Загалом неміське самоврядування у партологічному розрізі створює особливий мейнстрим феномену самовисуванців, яких варто розглядати кожного індивідуально, бо різні чинники посприяли їхньому обранню та пануванню – від ландшафту регіону до специфіки політичної історії, відповідного процесу в регіоні. Наприклад, у районах, де малоурбанізований і господарськи слабо освоєний ландшафт надають перевагу регіональним або відверто лівопопулістським, лівоуентристським партіям. Є потреба відзначити окремо кластер Притиснянщини з активним сегментом угорців, де їхні партії не здобули широкої підтримки сільського виборця, але де поступилися симпатіям самовисуванцям з угорським корінням.

Окремо подадімо дані щодо підсумків обрання складу Закарпатської обласної ради VIII-ого скликання [22] :

Місце	Партія	% голосів	Кількість голосів	Усього місць
1	Рідне Закарпаття	17,78 %	59 845	12 / 64

Місце	Партія	% голосів	Кількість голосів	Усього місць
2	Слуга народу	17,47 %	58 783	11 / 64
3	ВО «Батьківщина»	12,61 %	42 432	8 / 64
4	«КМКС» Партія угорців України	11,60 %	39 049	8 / 64
5	Команда Андрія Балоги	10,87 %	36 583	7 / 64
6	Європейська Солідарність	9,03 %	30 407	6 / 64
7	За Майбутнє	8,98 %	30 214	6 / 64
8	Опозиційна платформа — За життя	8,02 %	26 980	6 / 64

За вищенаведеними даними виведімо кількість позицій по органам місцевого самоврядування місцевого рівня, де здобули найвищі рейтинги описані партії, зважавши на чинник самовисування, аби зрозуміти їхні реальні сфери впливу в розрізі регіонального політикуму в Закарпатті:

Таблиця 2.1.1

**Кількість найвищих позицій у виборчих рейтингах лідерських партій
Закарпаття за підсумками місцевих виборів 25 жовтня 2020 року**

Політична партія	Міські голови	Селищні ради	Сільські громади	Сільські ради	Міські ради
Рідне Закарпаття	0	4	3	1	2
Слуга народу	2	3	4	2	1
ВО «Батьківщина»	1	0	1	0	3
«КМКС» Партія угорців України	0	0	1	0	2
Команда Андрія Балоги	2	1	3	0	1
Європейська Солідарність	0	0	0	0	0
За Майбутнє	0	0	0	0	0

Опозиційна платформа — За життя	0	1	1	0	0
Самовисування	4	7	12	3	Дані відсутні

Для найбільш зрозумілого та репрезентативного погляду на утворення системи впливу в регіональній партійній системі Закарпаття на прикладі останнього електорального циклу в Закарпатську обласну раду – найбільш наглядний і агрегаційний орган регіональної легістатури - проаналізуємо партійний розподіл мандатів за індексом ефективної кількості парламентських партій за методикою Лааско і Таапегери (ENP) , Голосова (GNP) [18, с. 256-257]. Відповідно до формул методик, кількості партій, що отримали мандати в Закарпатській обласній раді, та відданих за голосів вийшли такі результати – ENP = 7,3692 ; GNP = 6,9057. Такі результати свідчать, що клімат регіональної партійної системи Закарпатської облради є системою помірного (обмеженого) плюралізму, що досить близький до поляризації.

Отже, місцеві вибори 2020 року на Закарпатті продемонстрували, що партійний вплив є досить слабкий на формуванні органів селищних і сільських рад в їхніх громадах, де електорат надав перевагу самовисуванцям з впливових і корінних мешканців своїх населених пунктів. Дещо сильніший партійний вплив виявився на формування міських представництв влади, але й там досить вагомий відсоток самовисування, особливо на посаду міських голів. Міські ради сформували з найбільшим електоральним успіхом регіональна партія «закарпатського патріотизму» «Рідне Закарпаття» та ВО «Батьківщина». З подібним успіхом «Рідне Закарпаття» сформувало склад селищних, сільських рад, громад разом із ПП «Слуга народу» і ПП «Команда Андрія Балоги». Партію із здобуття мандатів міських голів виграли «Слуга народу» , «Команда Андрія Балоги», ВО «Батьківщина». Але насамкінець треба відзначити. Що ключовий вплив на формування місцевих органів влади відіграли самовисуванці, що здобули всюди більшість повноважних місць. Це свідчить про помірний, а не

ключовий вплив партій на формування регіональних органів влади. З цього можна зрозуміти, що й регіональна партійна система краю в сукупності буде слабшою за природою , ніж можна очікувати.

ВИСНОВКИ

Формування регіональної партійної структури у вищій адміністративно-територіальній одиниці країни як область є особливим і динамічним процесом, на який впливають такі фактори, як електоральна демографія, складові політичного процесу в державі та регіоні, етнологія та мовні кластери ландшафту згаданої системи.

І ключовий для неї динамізм полягає в тому, що її конфігурація змінюється плавно з кожним новим електоральним циклом.

Для Закарпаття протягом електорального циклу місцевих виборів 2019-2020 рр. регіональна партійна система з усіма її гранями стала наступною:

- 1) Первинна людська база електорату партій регіону складає приблизно 951 548 осіб з 1 244 500 осіб живого населення, яке тенденційно зменшується в кількості, таким чином спустошуючи первинний ресурс для політсил. З цієї маси населення вирізняються багато національно-мовних кластерів, які наклали свій відбиток на підтримку й народження різних нетипових і специфічних партій і рухів. Громадських організацій. Серед яких найбільш активними є чисельними є українці, росіяни, угорці, румуни, словаки, роми (цигани) що послуговуються рідними мовами своїх національностей та подекуди українською, російською та угорською як – заміниками рідній.
- 2) Електоральна демографія регіону яскраво демонструє великий кількісний потенціал для формування розгалуженої мережі органів місцевого самоврядування територіальних громад сіл і селищ регіональними й всеукраїнськими партіями, особливо в південних частинах Закарпаття. Але через відсутність там проведення активної партійної роботи й ігнорування регіональних специфік там надають перевагу самовисуванню місцевих «непартизованих» еліт.
- 3) Основні політичні актори регіональної партійної системи Закарпаття, що постали перед нами протягом аналізу місцевого електорального процесу 2019-2020 рр. представили досить яскраву й об'єктивно-системну палітру різноорієнтованих і поліідеологічних партій від всеохопної центристсько-

ліберальної партії «Слуга народу» до регіональної партії «справжнього закарпатського патріотизму» «Рідне Закарпаття», навіть місце знайшлося новітній персоналістській партії «Команда Андрія Балоги». Окремо варто відзначити діяльність лобістської партії угорської національної меншини «КМКС-Партія угорців України». Серед вимираючого кластеру проросійськи налаштованих громадян знайшлися мандати й для партії «ОПЗЖ».

- 4) Хоча палітра партій виявилася доволі цікавою для неспокушеного глядача, на справі вони виявили свою розмежованість, близькість до недоречної поляризації, і відсутність консенсусної та вагомої адаптаційної роботи з виборчими округами найменш урбанізованих районів. На прикладі функціонального аналізу агрегації дійсної регіональної партійної системи Закарпаття протягом делегування мандатів у Закарпатську обласну раду виявилася, що партії як в облраді, так і на місцях складають систему обмеженого плюралізму з близькістю до поляризації, що може відсунути їх від кризи тільки використання свого достатньо великого «коаліційного потенціалу». Варто відзначити, що регіональна партійна система має досить невеликий вплив на формування інституту міських голів і сільських-селищних рад і представників у громадах через вищезазначене.

Отже, регіональна партійна система Закарпаття протягом місцевих виборів 2019-2020 рр. сформувалася як політичне утворення із рівнем охоплення нижче середнього за формуванням одноосібних і малоурбанізованих інститутів сільських і міських територіальних громад із багатопартійною системою помірною плюралізму, близького до поляризації, де активно діють із своїм лобі інтересів і специфічним електоратом партії національних меншин угорців і проросійського налаштованих мешканців регіону із поліідеологічним, різноорієнтованим фоном.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вегеш М. Основні напрямки наукових досліджень кафедри політології і державного управління УжНУ. Теоретико-методологічні підходи до вивчення суспільно-політичних інститутів та процесів: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; [авт. колект.: С. Асланов, І. Вегеш, М. Вегеш, А. Дербак, М. Зан, Г. Зеленько, Н. Кічера, А. Ключкович, М. Колодій, Г. Кумар, М. Лендбел, Ю. Остапець, А. Романюк, М. Токар, К. Червеняк, М. Шелемба, Мих. Шелемба]; Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. С. 53–102.
2. Відомості про кількість виборчих бюлетенів для голосування у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі та для голосування в одномандатних виборчих округах на позачергових виборах народних депутатів України 21 липня 2019 року, виготовлених на замовлення Центральної виборчої комісії (із врахуванням виборчих бюлетенів, виготовлених на заміну виборчих бюлетенів зіпсованих дільничними виборчими комісіями). Позачергові вибори народних депутатів України 21 липня 2019 року. ВИБОРИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ. ВИБОРИ І РЕФЕРЕНДУМИ *Офіційний веб-сайт Центральної виборчої комісії України*. URL: https://cvk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2019-vnd-buleteni_zbvo_ovo_20072019.pdf. (дата звернення: 27.04.2023р.)
3. ВІДОМОСТІ щодо зареєстрованих у встановленому законом порядку політичних партій станом на 01.01.2021 року. Міністрство Юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/m/4561> (дата звернення: 27.04.2023)
4. Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина». Офіційний веб-сайт. URL: <https://ba.org.ua/> (дата звернення: 27.04.2023)
5. Електоральні процеси України в регіональному вимірі: Буковина і Закарпаття: колективна монографія / Під ред. Анатолія Круглашова і Маріана Токаря; [Ред. колег.: М. Зан, М. Гуйтор, Ю. Остапець, Н. Ротар; Відп. за вип. М. Токар]; НДІ політичної регіоналістики (Ужгород), НДІ європейської інтеграції та регіональних досліджень (Чернівці). Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2014. 552 с.
6. Європейська солідарність. Веб-сайт. URL: <https://eurosolidarity.org/> (дата звернення: 27.04.2023)
7. Закарпатська обласна ТВК оприлюднила результати виборів до облради. Рубрика-Політика. 10.11.2020. *Карпатський об'єктив*. URL: <http://politika.ko.net.ua/?p=11425> (дата звернення: 27.04.2023)
8. Закарпаття ЗА Майбутнє. Facebook-сторінка. URL: https://www.facebook.com/ForFutureZakarpattia/?locale=uk_UA (дата звернення: 27.04.2023)

9. «За майбутнє». Офіційний веб-сайт. URL: <https://zamajbutne.com.ua/> (дата звернення: 27.04.2023)
10. Інформація про кількість виборців, які мають право голосу на виборах депутатів міської, сільської, селищної ради, та про виборчу систему, за якою проводяться відповідні місцеві вибори 25 жовтня 2020 року. Місцеві вибори 2020-2025 . МІСЦЕВІ ВИБОРИ. ВИБОРИ І РЕФЕРЕНДУМИ. *Офіційний веб-сайт Центральної виборчої комісії України*. URL: https://www.cvk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/08/VM2020_kilkist_vybortsiv.pdf (дата звернення: 27.04.2023 р.)
11. «КМКС» Партія угорців України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://kmksz.com.ua/> (дата звернення: 27.04.2023)
12. Команда Андрія Балогі. Facebook-сторінка. URL: <https://www.facebook.com/KomandaA2020> (дата звернення: 27.04.2023)
13. Лідери партії “Рідне Закарпаття” розказали, з чим йдуть на вибори і чому перемагатимуть. *ZAHOLOVOK.COM.UA – ЗАКАРПАТТЯ ПРО ГОЛОВНЕ*. пн, 05/10/2020 - 11:16. URL: <https://zaholovok.com.ua/lideri-partii-ridne-zakarpattya-rozkazali-z-chim-ydut-na-vibori-i-chomu-peremagatimut> (дата звернення: 27.04.2023)
14. Манайло-Приходько Р. Ю., Остапець Ю. О. Регіональний вимір розвитку та функціонування партійної системи України. Ужгород: Видавництво "РІК-У", 2020. 388 с.
15. Населення 1990-2021 рр (табл.) . Статистична інформація. Демографічна та соціальна статистика. Населення та міграція. *Державна служба статистики України Головне управління в Закарпатській області*. URL: http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/dem/2022/nasel_1990-2021.pdf (дата звернення: 27.04.2023 р.)
16. Опозиційна платформа — За життя . *Українська Вікіпедія*. URL: https://www.facebook.com/ForFutureZakarpattia/?locale=uk_UA (дата звернення: 27.04.2023)
17. Офіційні результати місцевих виборів 2020 майже по всіх радах Закарпаття . Рубрика-Політика. 08.11.2020. *Карпатський об'єктив*. URL: <http://politika.ko.net.ua/?p=11418> (дата звернення: 27.04.2023)
18. Остапець Ю. Емпіричні методи досліджень політичних партій і партійних систем. Теоретико-методологічні підходи до вивчення суспільно-політичних інститутів та процесів: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; [авт. колект.: С. Асланов, І. Вегеш, М. Вегеш, А. Дербак, М. Зан, Г. Зеленько, Н. Кічера, А. Ключкович, М. Колодій, Г. Кумар, М. Лендъел, Ю. Остапець, А. Романюк, М. Токар, К. Червеняк, М. Шелемба, Мих. Шелемба]; Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. С. 255–276.

19. Остапець Ю. О. Електоральні процеси на Закарпатті у контексті загальнонаціональних виборів. Ужгород: Поліграфцентр "Ліра". 2016. 412 с.
20. Остапець Ю. О., Токар М. Ю. Закарпаття через призму політичних виборів: Монографія Серія «Studia Regionalistica»; НДІ політичної регіоналістики; ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород: Видавництво «Карпати», 2009. –408 с.
21. Постанова. «Про утворення територіальних виборчих округів на виборах депутатів Закарпатської обласної ради 25 жовтня 2020 року, встановлення їх меж та присвоєння їм порядкових номерів.» 15 год. 30 хв. 05 вересня 2020 року. № 11 . *Закарпатська обласна територіальна виборча комісія Закарпатської області* . м. Ужгород. МІСЦЕВІ ВИБОРИ 25 ЖОВТНЯ 2020 РОКУ .
22. Протокол. «Про результати виборів депутатів Закарпатської обласної ради в єдиному багатомандатному виборчому окрузі». ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА ТЕРИТОРІАЛЬНА ВИБОРЧА КОМІСІЯ. МІСЦЕВІ ВИБОРИ 25 ЖОВТНЯ 2020 РОКУ. Закарпатська обласна рада. Офіційний веб-сайт. «Закарпатська обласна рада» . «Нормативні документи» . «Місцеві вибори» . «Місцеві вибори 2020».
23. Політична партія «Слуга Народу». Офіційний веб-сайт URL: <https://sluga-narodu.com/> (дата звернення: 27.04.2023)
24. Розпорядження. **Кабінет Міністрів України**. від 9 грудня 2020 р. № 1542-р. Київ. «Про проведення у 2023 році Всеукраїнського перепису населення» . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1542-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 27.04.2023)
25. «Слуга народу». *Українська Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Слуга_народу (дата звернення: 27.04.2023)
26. Стещенко В.С. **ПЕРЕПИСИ НАСЕЛЕННЯ** . *Енциклопедія історії України*: Т. 8. Па - Прик / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. URL : http://www.history.org.ua/?termin=Perepysy_naseleennia (дата звернення : 27.04.2023)
27. 19A050501_021_021. Розподіл населення за національністю та рідною мовою, Закарпатська область (2). Банк даних . *Веб-сайт «Всеукраїнський перепис населення»*. Державна служба статистики України. URL: [http://db.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/varval.asp?ma=19A050501_021_021&i=19A050501_021_021.%20%D0%EE%E7%EF%EE%E4%B3%EB%20%ED%E0%F1%E5%EB%E5%ED%ED%FF%20%E7%E0%20%ED%E0%F6%B3%EE%ED%E0%EB%FC%ED%B3%F1%F2%FE%20%F2%E0%20%F0%B3%E4%ED%EE%FE%20%EC%EE%E2%EE%FE,%20%C7%E0%EA%E0%F0%EF%E0%F2%F1%FC%EA%E0%20%EE%E1%EB%E0%F1%F2%FC%20\(2\)&path=../Database/Census/05/02/02/&lang=1&multilang=uk](http://db.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/varval.asp?ma=19A050501_021_021&i=19A050501_021_021.%20%D0%EE%E7%EF%EE%E4%B3%EB%20%ED%E0%F1%E5%EB%E5%ED%ED%FF%20%E7%E0%20%ED%E0%F6%B3%EE%ED%E0%EB%FC%ED%B3%F1%F2%FE%20%F2%E0%20%F0%B3%E4%ED%EE%FE%20%EC%EE%E2%EE%FE,%20%C7%E0%EA%E0%F0%EF%E0%F2%F1%FC%EA%E0%20%EE%E1%EB%E0%F1%F2%FC%20(2)&path=../Database/Census/05/02/02/&lang=1&multilang=uk) (дата звернення: 27.04.2023)

